

Motion till riksdagen 2008/09:K309

av **Anti Avsan (m)**

Utmönstring av uppenbarhetsrekvisitet

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utmönstring av uppenbarhetskriteriet.

Motivering

I olika stater finns olika system för normprövning, det vill säga kontroll av att författningar inte strider mot bestämmelser av högre rang. Denna normprövning kan ske genom abstrakt normkontroll i författningsdomstol eller – som i Sverige – genom konkret normkontroll när en fråga om huruvida en underordnad författning strider mot en överordnad norm uppkommer vid rättstillämpning i ett enskilt fall.

Det kan i sådana situationer vara fråga om att den lägre normen beslutats i fel ordning, att normen överskrider det beslutande organets kompetens eller att normens innehåll strider mot vad som föreskrivs i en norm av högre valör. Om en motsättning mellan normer inte kan tolkas bort i det uppkomna fallet föreligger det en normkonflikt. I sådana fall skall den högre normen få företräde, vilket innebär att den lägre normen betraktas som ogiltig, varav i sin tur följer att den lägre normen inte skall tillämpas.

Normprövningsrätten var i Sverige under lång tid inte grundlagsreglerad. Men efter att domstolarna steg för steg kommit att tillerkänna sig sådana befogenheter infördes uttryckliga bestämmelser om normprövning genom en grundlagsändring 1979. Bestämmelsen intogs i 11 kap. 14 § regeringsformen, där det föreskrivs att om en domstol eller annat offentligt organ finner att en föreskrift står i strid med en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning eller att stadgad ordning i något hänseende har åsidosatts vid dess tillkomst, får föreskriften inte tillämpas. Om det är så att föreskriften har beslutats av regeringen eller av riksdagen får en tillämpning bara underlåtas

Fel! Okänt namn på

om felet är uppenbart. Med detta torde menas att en underlåten tillämpning av lagar och förordningar får förekomma endast om felet är klart och odiskutabelt. Något sådant krav ställs dock inte upp när det gäller föreskrifter av lägre rang, det vill säga föreskrifter beslutade av centrala förvaltningsmyndigheter, länsstyrelser eller kommuner.

Begränsningen i rätten till normprövning genom det så kallade uppenbarhetsrekvisitet torde delvis vara föranledd av att maktodelningsläran inte har fått ett så starkt genomslag i Sverige som i många andra stater. Borttagande av uppenbarhetsrekvisitet förespråkades också av en enig demokratiutredning (SOU 2000:1).

Demokratiutredningen anförde följande under rubriken ”Stärk den juridiska kvalitetssäkringen”.

Tempot i det politiska beslutsfattandet ökar. Därmed kan risken öka för att vederbörlig hänsyn inte tas till rättsstatens krav på lagenlighet och förutsägbarhet. Ansträngningarna för att skaffa fram ett så allsidigt och fullgott underlag för beslut bör därför intensifieras. Detta därför att inte medborgarens rättigheter ska bli satta på undantag. Staten har skäl att utveckla säkrare system för extern tillsyn och domstolskontroll till skydd för medborgarnas rättigheter och integritet. Inte minst i ett svåröverskådligt förhandlings- och nätverksbaserat beslutsfattande bör extra ansträngningar göras för att säkra medborgarnas skydd mot myndigheters misstag och övergrepp.

Ett sätt att göra detta vore att slopa det s.k. uppenbarhetsrekvisitet. Innebörden i denna regel är att domstolar eller annat offentligt organ inte får tillämpa en föreskrift som strider mot grundlagen eller mot en överordnad författning. Om det är riksdagen eller regeringen som beslutat föreskriften, ska tillämpningen underlåtas bara om felet är uppenbart (RF 11:14). Att slopa uppenbarhetsrekvisitet skulle alltså ge domstolarna en större möjlighet att åsidosätta grundlagsstridig lag eller lagstridig förordning. Av våra studier kan man dra slutsatsen, att det finns tendenser till att europeiseringen urholkar innebörden av uppenbarhetsrekvisitet. EU-medlemskapet har inneburit att EG-rätten automatiskt ges företräde framför svensk rätt. Såvitt avser EG-rätten ges inte något utrymme för att underlåta ett åsidosättande av nationella regler som står i strid med EG-rätten. Den tilltagande europeiseringen och EG-rättens inflytande förefaller dessutom göra de svenska domstolarna mer benägna att finna uppenbarhetsrekvisitet uppfyllt. Internt bör myndigheterna säkra sin kvalitet genom att bl.a. finna vägar att mer effektivt hantera klagomål.

Det finns skäl att återigen framhålla att det såvitt avser EG-rätten inte ges något utrymme för att underlåta ett åsidosättande av nationella regler som står i strid med EG-rätten. Efter det att Demokratiutredningen presenterade sitt betänkande har dessutom EG-rättens genomslag i svensk lagstiftning blivit allt mer påtaglig år från år. Detta innebär att sådan normprövning som sker med anknytning till Europarättsliga regler är betydligt mer vanligt förekommande i dag än vad den var vid tidpunkten för uttalandet i det aktuella betänkandet. Att under sådana förhållanden vidhålla uppenbarhetsrekvisitet vid prövningen av lagar och förordningar mot överordnade nationella normer innebär således att överordnade svenska föreskrifter får genomslag endast vid uppenbara fall av normkonflikter medan EG-rättsliga regler får fullt genomslag vid alla normkonflikter. En sådan ordning, där uppenbarhetsrekvisitet

Fel! Okänt namn på

utgör en begränsande faktor enbart i inhemska fall, framstår som allt mer otidsenlig.

Som ett led i att åstadkomma en bättre normprövning och för att ge ytterligare verktyg för en bättre och mer förfinad rättstillämpning av lagar och förordningar är det nu hög tid att normprövningen sker fullt ut beträffande samtliga nationella föreskrifter. Uppenbarhetsrekvisitet i 11 kap. 14 § regeringsformen bör därför utmönstras.

Stockholm den 2 oktober 2008

Anti Avsan (m)